

ทำเนียบแหล่งเรียนรู้/ภูมิปัญญาเด่นในชุมชน

แหล่งเรียนรู้ที่เป็นสถานที่สำคัญ

ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก อบต. หนองนาม

อำเภอคอนสารรค จังหวัดชัยภูมิ

สังกัดองค์การบริหารส่วนตำบลหนองนาม

แหล่งเรียนรู้/ภูมิปัญญาเด่นในชุมชน
ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก อบต. หนองขาม อำเภอคอนสารรค จังหวัดชัยภูมิ
สังกัดองค์การบริหารส่วนตำบลหนองขาม
แหล่งท่องเที่ยว และสถานที่สำคัญ

ลำดับ	แหล่งเรียนรู้/ภูมิปัญญา	ลักษณะเด่น	องค์ความรู้	หมายเหตุ
1	แม่น้ำชี	เป็นแม่น้ำที่เกิดจาก จังหวัดชัยภูมิ	- การกำเนิดต้นน้ำ - อาชีพของชุมชนสองฝั่ง แม่น้ำ - สัตว์น้ำโดยธรรมชาติ	
2	สำนักงาน	เป็นสำนักงานที่ให้ผลผ่าน หมู่บ้าน	- การกำเนิดต้นน้ำ - อาชีพของชุมชนสองฝั่ง แม่น้ำ - สัตว์น้ำโดยธรรมชาติ	
3	ปิงแวง	เป็นปิงที่อยู่ใจกลาง อำเภอคอนสารรค	- สัตว์ปีกที่อาศัย (นกเป็นน้ำ) - ปลาแม่น้ำ - การอนุรักษ์สัตว์น้ำ	
4	น้ำตกคาดโนน	เป็นแหล่งท่องเที่ยวใน จังหวัดชัยภูมิ	- การกำเนิดต้นน้ำ - สัตว์น้ำโดยธรรมชาติ - สัตว์ปีกที่อาศัย	
5	วัดใหญ่ในเสนา	เป็นแหล่งเรียนรู้ทาง ประวัติศาสตร์ของชุมชน	- เป็นโบราณสถานของ ชุมชน - รูปแบบการพัฒนาการ ก่อสร้างสมัยก่อน ประวัติศาสตร์	

ลำดับ ที่	แหล่งเรียนรู้/ภูมิปัญญา	ลักษณะเด่น	องค์ความรู้	หมายเหตุ
10.	การปั้นโถง นายสุนัน ชูศรี	ใช้วัสดุในห้องถินให้ เกิดประโยชน์เป็นภูมิ ปัญชาชาวบ้าน การ ผลิต ฝึกอบรมศิลปะเบื้องต้น	-การปั้นด้วยมือมีวัสดุหลายที่เลือก ใช้อุปกรณ์ในการห้อมีในห้องถิน มาผลิต - การตลาด การจำหน่ายสินค้า	
11	การยัดหมอนขิด นายอ่ำนาญ โคนซัยภูมิ	การทำรูปแบบเป็น คล้ายชิ้นฝึก ประณีตศิลปะเบื้องต้น	-การทำด้วยมือมีวัสดุหลายที่เลือก ใช้อุปกรณ์ในการทำมีในห้องถิน ผลิตใช้ในครัวเรือนได้	
12.	การทำเสื่อจาก กก.ไนล นางลงทะเบ ออง ทองໄປรย	ใช้วัสดุในห้องถินให้ เกิดประโยชน์เป็นภูมิ ปัญชาชาวบ้าน การ ผลิต,การทำด้วยมือ	-การทำเสื่อเตียงเป็นการผลิตด้วยมือแปร รูปเป็นผลิตภัณฑ์ต่างๆได้ เช่น ทอเป็นเสื่อ [,] , กระเป้า,ตะกร้า สร้างรายได้ให้ชุมชน	
13	ร้านค้า นางกฤษณา แสงรุณ	- เป็นแบบอย่างการ ดำเนินชีวิตตาม ปรัชญาเศรษฐกิจ พอเพียง	- การตลาด การจำหน่ายสินค้า -การประหยัดลดออม	

ลำดับที่	แหล่งเรียนรู้/ภูมิปัญญา	ลักษณะเด่น	องค์ความรู้	หมายเหตุ
5.	การทดสอบความมั่นคง ตั้งชัยภูมิ	-การรวมกลุ่มสมาชิกทุกห้อง ผู้เข้ามาส่งจำนำย -การเย็บเสื้อกางเกงจากเศษ ผ้าขาวม้า	- การรวมกลุ่มจำหน่ายผ้าขาวม้า -การออกแบบตลาด -การย้อมสีผ้า -การนำผ้าขาวม้ามาเย็บเป็นเสื้อ ^{กางเกง}	
7.	การปันอิฐแดง นายอุดม ทองประยุ	เป็นแบบอย่างการ ดำเนินชีวิตตามปรัชญา เศรษฐกิจพอเพียง บวกกับ ภูมิปัญญาท้องถิ่น	-วิธีในการปัน -ขั้นตอนและการคัดเลือกดิน ที่จะนำมาปัน - การตลาด การจำหน่ายสินค้า -รูปแบบการพัฒนาการก่อสร้าง	
8.	แหล่งเรียนรู้วัดศรีดาวเรือง พระปลัดสมพงษ์ ภทปญญ	-เป็นแหล่งเรียนรู้ทาง ประคำสตรของชุมชน	-เป็นโบราณสถานของชุมชน -รูปแบบการพัฒนาการก่อสร้าง สมัยก่อนประวัติศาสตร์	
9.	แหล่งเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง บ้านฝ่าย นายสุนัน ชุศรี	- เป็นแบบอย่างการดำเนิน ชีวิตตามปรัชญาเศรษฐกิจ พอเพียง - การจำหน่ายพืชผักปลูก สารพิช ลดรายจ่าย เพิ่ม รายได้ให้ครอบครัว	- การปลูกพืช ผักปลูกสารพิช - การตลาด การจำหน่ายสินค้า	

แหล่งเรียนรู้/ภูมิปัญญาเด่นในชุมชน
ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก อบต. หนองขาม ตำบลหนองขาม อำเภอคอนสารรค จังหวัดชัยภูมิ
สังกัดองค์การบริหารส่วนตำบลหนองขาม ปีการศึกษา 2560
แหล่งเรียนรู้ที่มีการจัดการเพื่อการศึกษาค้นคว้า

ลำดับที่	แหล่งเรียนรู้/ภูมิปัญญา	ลักษณะเด่น	องค์ความรู้	หมายเหตุ
1.	การปลูกพืชผักปลอดสารพิษ นางสำราญ ดีวิเศษ นางประเทือง ชาวดอน	ไม่ใช้สารเคมี การปลูกผักปลอดสารพิษ เศรษฐกิจพอเพียง รอบรั้วkinได้	-ใช้ปุ๋ยหมักในการเพาะปลูก ใช้น้ำหมักชีวภาพขับไล่แมลง โดยใช้สารสกัดจากธรรมชาติ -การปลูกผักเพื่อรับประทานเอง -วิธีการปลูกผัก	
2.		ประพันธ์กลอนลำ นิทาน อีสานพื้นบ้าน	-ประพันธ์เป็นเนื้อเรื่องนิทานอีสาน โดยใช้บทกลอนอีสาน ลำล่อง สำเพลิน ลำภูไท ลำตั้งหวาย ลำก่อล่อมลูก	
3.	ทอผ้าไห่มบ้านฝาย นางบุญมี ชูศรี	ทอผ้าไห่มที่มีลวดลายเป็น เอกลักษณ์เป็นของตนเอง	-การทอผ้าไห่มกับบัวเป็นการ ถ่ายทอดภูมิปัญญาการย้อมสีการ มัดหมี ลวดลายต่างๆที่มีความโดด เด่นเฉพาะตัวฝีมือปราณีตสวยงาม ลวดลายละเอียด	
4.	จักسانไนมีไผ่ นายบุญธรรม สุดชา	ใช้ไม้ไผ่ที่มีใบห้องถิ่นมาผลิต เป็นผลิตภัณฑ์ เช่น สาล ตะกร้า, ไซ, ช่อง, สูม, กระติบ ข้าว	-เป็นการถ่ายทอดความรู้ด้านการ ปลูก และการไม้ไผ่มาแปรรูป	

ลำดับที่	แหล่งเรียนรู้/ภูมิปัญญา	ลักษณะเด่น	องค์ความรู้	หมายเหตุ
12.	ภูมิปัญญา	เป็นสถานที่ท่องเที่ยวของจังหวัดชัยภูมิ	-ศึกษาแหล่งท่องเที่ยว -เรียนรู้ระบบน้ำท่วม -เรียนรู้สิ่งมีชีวิต	
13.	เชื่อถือป่าท้าว	เป็นแม่น้ำที่เกิดจากจังหวัดชัยภูมิ	-การกำเนิดต้นน้ำ -อาชีพของชุมชนสองฝั่งแม่น้ำ -ตัวริบันโดยธรรมชาติ	

ลำดับที่	แหล่งเรียนรู้/ภูมิปัญญา	ลักษณะเด่น	องค์ความรู้	หมายเหตุ
6.	หุ่นศอกกรเจี้ยว	เป็นสถานที่ท่องเที่ยวของจังหวัดชัยภูมิ	-ศึกษาแหล่งท่องเที่ยว -เรียนรู้ระบบนาเวท -เรียนรู้สิ่งมีชีวิต	
7.	มอหินขาว	เป็นสถานที่ท่องเที่ยวของจังหวัดชัยภูมิ	-ศึกษาแหล่งท่องเที่ยว -เรียนรู้ระบบนาเวท -เรียนรู้สิ่งมีชีวิต	
8.	ผาเก็ง	เป็นสถานที่ท่องเที่ยวของจังหวัดชัยภูมิ	-ศึกษาแหล่งท่องเที่ยว -เรียนรู้ระบบนาเวท -เรียนรู้สิ่งมีชีวิต	
9.	เขื่อนฯพาร	เป็นแหล่งท่องเที่ยวของจังหวัดชัยภูมิ	-ศึกษาแหล่งท่องเที่ยว -เรียนรู้ระบบนาเวท -เรียนรู้สิ่งมีชีวิต	
10.	ปราสาท	เป็นแหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์ของชุมชน	-เป็นโบราณสถานของชุมชน -รูปแบบการพัฒนาการก่อสร้างสมัยก่อนประวัติศาสตร์	
11.	ศาลาเจ้าพ่อพระยาแส	เป็นแหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์ของชุมชน	-เป็นโบราณสถานของชุมชน -รูปแบบการพัฒนาการก่อสร้างสมัยก่อนประวัติศาสตร์	

ฐานข้อมูล ประชุมช้าบ้านคุณบัญญาห้องถิน

ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก อปต.หนองขาม
อำเภอคอนสารรค จังหวัดชัยภูมิ
สังกัดองค์การบริหารส่วนตำบลหนองขาม

2. ถ่ายทอดโดยพาลูกหลานและชาวบ้านระหว่างกันได้เพื่อส่งงานในการเลี้ยงไก่และเมื่อผู้คนเหล่านั้นได้ทำปอย ๆ ขึ้นก็จะปฏิบัติจริงด้วยตนเองได้

ผู้ร่วมข้อมูล นางกฤษดี โคตรโย และคณะ

แหล่งที่ร่วมข้อมูล

บ้านหนองตาไก 209 ม. 5 ตำบลหนองขาม อำเภอคอนสาร จังหวัดชัยภูมิ

วันที่ร่วมข้อมูล 17/02/2561

ฐานข้อมูลห้องถัง

การเลี้ยงใหม่

ความเป็นมา/ความสำคัญ

เมื่อสมัยก่อนพอกับแม่ก็ได้มีการปลูกหม่อนเลี้ยงใหม่ จึงได้มีการเรียนรู้ตั้งแต่สมัยเด็กแล้ว เมื่อเวลาผ่านไป การปลูกหม่อนเลี้ยงใหม่ได้เริ่มเกิดปัญหาขึ้น เช่น ขาดทุนและปัญหาทางธุรกิจ จึงได้เลิกทำและเมื่อปี พ.ศ. 2557 ทางชุมชนได้มีการซักซ่อนชาวบ้านไปดูวิธีการปลูกหม่อนเลี้ยงใหม่ จึงได้เกิดแนวคิดแล้วกลับมาทำ เป็นอาชีพเสริมมาจนถึงปัจจุบัน

วิธีการ/ขั้นตอน

1. จัดเตรียมโรงเรือนและสวนหม่อนไว้สำหรับการเลี้ยงใหม่ 2. รับพันธุ์ใหม่มาจากการบริษัทจุลใหม่ไทย ซึ่งพันธุ์ใหม่ที่รับมาเป็นใหม่วัย 3. นำไม้วาย 3 มากระเจาให้ทั่วชั้นวางเลี้ยงใหม่ 4. ใหม่วัย 3 จะกินใบหม่อนประมาณ 3-4 วัน กิน 2 มือ คือ เช้า-เย็น เมื่อให้ใบหม่อนเสร็จแต่ละมือก็จะนำผ้ามาปิดคลุมชั้นวางเลี้ยงใหม่ทุกครั้ง 5. วันที่ 4 ใหม่วัย 3 จะลอกคราบนอน 1 วัน 1 คืน เพื่อเช้าสู่ใหม่วัย 4 6. เมื่อใหม่เข้าสู่วัย 4 จะกินใบหม่อนประมาณ 5-6 วัน กิน 2 มือ คือ เช้า-เย็น เมื่อให้ใบหม่อนเสร็จแต่ละมือก็จะนำผ้ามาปิดคลุมชั้นวางเลี้ยงใหม่ทุกครั้ง 7. วันที่ 6 ใหม่วัย 4 จะลอกคราบนอน 2 วัน 2 คืน เพื่อเช้าสู่ใหม่วัย 5 8. เมื่อใหม่เข้าสู่วัย 5 จะกินใบหม่อนประมาณ 7-8 วัน กิน 2 มือ คือ เช้า-เย็น เมื่อให้ใบหม่อนเสร็จแต่ละมือก็จะนำผ้ามาปิดคลุมชั้นวางเลี้ยงใหม่ทุกครั้ง 9. ช่วงก่อนใหม่อนองดให้ใบหม่อนและโรยปุ๋นขาว แล้วยกตากำยถ่ายมูล 10. ช่วงก่อนใหม่ตีนให้โรยจุลເອີ້ນ เพื่อกระตุนให้ใหม่ตีนเข้ามานกินใบหม่อน 11. เมื่อใหม่วัย 5 เริ่มสูบและเริ่มซักใช้ทำรังจากนั้นให้รับย้ายใหม่สูกไปเช้าจ่อเพื่อทำรัง

วัสดุ/อุปกรณ์

1. ชั้นวางใหม่ 2. ตะกร้าใส่ใหม่ 3. ปุ๋นขาว 4. จุลເອີ້ນ 5. จ่อ 6. ตาข่าย 7. ผ้าคลุม 8. คลอรีน

ประโยชน์

เป็นรายได้เสริมและสร้างผลผลิตไปประยุกต์เป็นสินค้าหรือผลิตภัณฑ์อื่น ๆ

ปราชญ์ชาวบ้าน

นางสมหวัง ทาท่าหัวว่า

วิธีการเรียนรู้ภูมิปัญญา

1. ได้มีการเรียนรู้จากพ่อแม่และชุมชนพ้าไปดูงาน 2. เริ่มจากการไปขอบเขตวิธีการปลูกหม่อนเลี้ยงใหม่ 3. เริ่มจากพื้นฐานเดิมที่มืออยู่แล้ว แล้วได้มีการฝึกอบรมการปลูกหม่อนเลี้ยงใหม่ และได้ปฏิบัติทำจริงและมีความเชี่ยวชาญในการเลี้ยงใหม่เป็นอย่างดีเป็นเวลา 3 ปี จนถึงปัจจุบันนี้

วิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญา

1. มีการถ่ายทอดให้ลูกหลานและชาวบ้านร่วมแวกไก่ล้าเดียง

ฐานข้อมูลห้องถัง

จักษณ์ตั้ม (จับปลาไหล)

ความเป็นมา/ความสำคัญ

ตั้มปลาไหลเป็นเครื่องมือเครื่องใช้ในการทำมาหากินของชาวบ้านที่มีมาอย่างช้านาน ทำมาจากไม้ไผ่สานรูปทรงคล้ายขวด ใช้สำหรับดักปลาไหล สามารถหา กินได้ตลอดทั้งปี ชาวบ้านได้อาศัยจากแหล่งน้ำตามห้วยหนอง คลอง บึงในหมู่บ้าน ปลาไหล เป็นปลาอีกชนิดหนึ่งที่สามารถหา กินได้ในทุกช่วงฤดูกาล เพียงแค่ช่วงไหนจะมีมากหรือน้อยเท่านั้น ถึงแม้ว่าปลาไหลได้ชื่อว่าเป็นปลาที่จับยาก มีความลึกในแหล่งน้ำแต่ก็ยังแห้งทางคนที่ฉลาดคิดค้นเครื่องมือวิธีการหลอกล่อปลาไหล เครื่องมือชนิดนี้เรียกว่า "ตั้ม"

วิธีการ/ขั้นตอน

1. ตัดไม้ไผ่ ความยาวประมาณ 1.30 เมตร อายุของไม้ไผ่ประมาณ 1 ปี กีสามารถนำมาจักสถานได้แล้ว 2. นำไม้ไผ่ 1 ลำ ที่ตัดมาผ่าเป็นซีก แล้วเหลาเป็นเส้นตอกให้ได้ขนาด โดยการสานตั้มจะใช้ตอกอยู่ 2 ประเภท คือ 2.1 ตอกซิ้ง 2.2 ตอกสถาน *โดยตอกซิ้งจะมีความยาวสั้นกว่าตอกสถาน และนำสานกันก่อน โดยใช้ตอกซิ้งสถาน ประมาณ 14 เส้น สถานเป็นลายทวนตาห้าง เมื่อได้กันแล้วก็นำตอกสถานมาสถานเป็นรูปทรง โดยจะใช้ตอกสถานที่ละ 2 เส้น สถานควบคู่กันไปเรื่อยๆ สถานเป็นลายขัด สถาบัน-ล่าง 3. ใส่ไม้ขัดกัน 2 ไม้ ใส่ในลักษณะไขว้กัน 4. ก่อนเขียนรูป จะต้องกดไม้ไผ่ทั้ง 4 มุม เพื่อให้ได้เป็นรูปร่าง เมื่อสถานขึ้นรูปแล้ว การสถานจะต้องสถานไปด้วยกดไม้ไผ่ไปด้วย 5. เมื่อหมดตอกแล้ว การต่อตอกอีกเส้น การซ่อนปลายตอกไว้ด้านใน เพื่อความสวยงามและไม่ให้ตอกยื่นออกมานะ 6. เมื่อสถานได้ประมาณ 30 ซม. และ กีจะรวมตอกซิ้ง ทีละ 2 เส้น เพื่อให้ได้รูปทรงครบเข้าหากัน ให้เป็นลักษณะคล้ายกับรูปขวด โดยใช้ตอกสถานเส้นเล็กในการสถานในช่วงนี้ จนถึงปากตั้ม 7. เมื่อใกล้จะสถานเสร็จ ก็นำต่อมเหยื่อที่เตรียมไว้ ต่อมเหยื่อไม้ไผ่ 1 ปล้อง เจาะรูเพื่อให้ปลาไหลได้กลิ่นเหยื่อ มาเทียบกับปากตั้ม 8. เมื่อสถานเสร็จตัดตอกสถานที่เหลือออกทีละเส้น เอาตอกซิ้งที่เหลือนำมาม้วนขัดกันเป็นปากตั้ม 9. ด้านล่างของตัวตั้ม เจาะเป็นรูเพื่อใส่สาลีกๆ และใส่กากมะพร้าวอบๆ ปากง แล้วนำตอกมาสอดทับงาให้ติดกับตัวตั้ม 10. ใช้เชือกในตอน คล้องปากตั้ม เพื่อใช้สำหรับสะพาย

วัสดุ/อุปกรณ์

- ไม้ไผ่
- เชือกไนลอน
- กากมะพร้าว
- มีดพื้น
- ต่อมไส้เหยื่อ

ประชณ์ชาวบ้าน

นายคำพัน ทองอุ่น

วิธีการเรียนรู้ภูมิปัญญา

ลังเกต และจดจำจากวิธีการทำมาจากการพ่อ

วิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญา

ยังไม่ได้มีการถ่ายทอดให้ลูกหลาน เพราะลูกหลานยังไม่สนใจที่จะทำ

ผู้ร่วมวางแผน

นางกฤษดี และคณะ

ฐานข้อมูลห้องถิน

กลุ่มทอผ้าใหม่�ัดหมี ผ้าฝ้าย

ความเป็นมา/ความสำคัญ

การทอผ้าเป็นหัตถกรรมพื้นบ้านของชาวอีสาน และเป็นภูมิปัญญาที่นาภาคภูมิใจที่ถือเป็นหน้าที่ของศตรี ที่จะใช้เวลาหลังจากฤดูเก็บเกี่ยวมาทอผ้าสำหรับใช้ในครอบครัว หรือในประเพณีต่างๆ ชาวอีสาน รับอิทธิพลของธรรมชาติรอบข้างมาใช้เป็นศิลปะในการทอผ้าลายต่างๆ เช่น ลายสัตว์ ลายตันไม้ เทคนิคและกรรมวิธีการผลิตผ้าใหม่เป็นขั้นตอนที่เกิดจากการล้วงประลับการณ์ทางเทคโนโลยีพื้นบ้าน ที่สืบทอดกันมาเป็นเวลากว่า 100 ปี ที่ผ่านมา จึงทำให้ผ้าฝ้ายมีเอกลักษณ์เฉพาะตัว เช่น ผ้าฝ้ายที่มีลวดลายต่างๆ สวยงาม แต่ละชิ้นจะมีลวดลายที่แตกต่างกัน เช่น ลายสัตว์ ลายตันไม้ ลายดอกไม้ ฯลฯ ผ้าฝ้ายที่มีลวดลายต่างๆ นี้เป็นเครื่องหมายแสดงถึงความเชื่อ ความศรัทธา ความมั่นคง ความมั่งคั่ง ความเจริญรุ่งเรือง ของผู้ทอผ้า ผ้าฝ้ายที่มีลวดลายต่างๆ นี้เป็นเครื่องประดับที่สำคัญมากในงานพิธีกรรม เช่น งานศพ งานแต่งงาน งานบAPT งานวัด งานบุญ ฯลฯ ผ้าฝ้ายที่มีลวดลายต่างๆ นี้เป็นเครื่องหมายแสดงถึงความเชื่อ ความศรัทธา ความมั่นคง ความมั่งคั่ง ความเจริญรุ่งเรือง ของผู้ทอผ้า ผ้าฝ้ายที่มีลวดลายต่างๆ นี้เป็นเครื่องประดับที่สำคัญมากในงานพิธีกรรม เช่น งานศพ งานบAPT งานบุญ ฯลฯ

วิธีการ/ขั้นตอน

1. เตรียมเส้นไหม 2. เตรียมเส้น 2 ชุด คือ “เส้นยืน” จะชี้ไปตามความยาวผ้าอยู่ติดในเครื่องทอ หรือแกน ม้วนด้านยืน อีกชุดหนึ่งคือ “เส้นพุ่ง” จะถูกกรอเข้ากระสาย เพื่อให้กระสายเป็นตัวนำเส้นด้วยพุ่งสอดเข้าด้วยกัน
3. ทอสับกันไปตลอดความยาวของผ้า การสอดด้วยพุ่งแต่ละเส้นต้องสอดให้สุดถึงริมแต่ละด้าน แล้วจึงหักลับมา จะทำให้เกิดริมผ้าเป็นเส้นตรงทั้งสองด้าน ส่วนลวดลายของผ้านั้น ขึ้นอยู่กับลายผ้าของแต่ละห้องถิน และจะได้ออกมาเป็นผ้าฝ้ายงาม และพร้อมใส่ไปงาน ในพิธีต่างๆ

วัสดุ/อุปกรณ์

1. ผ้าไหม 2. ฟิม 3. หูก 4. กง 5. หลา 6. กระสาย 7. อัก 8. หลอดไส้ด้วย หลอดด้ามคัน (ลูกคัน) 9. เขากุ

ภาษาัญญาชาวบ้าน

คุณบุญมี ชูศรี

วิธีการเรียนรู้ภูมิปัญญา

ได้เข้าร่วมอบรม เรื่อง ผ้าไหม ผ้ามัดหมีพื้นบ้าน ในสถานที่ต่างๆ แล้วเริ่มต้นจากการนำไหมมาเลี้ยงเอง แล้วนำเอาปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาปฏิบัติ แบบลงมือดองดูและเรียนรู้จากการช่วยงานแม่

วิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญา

เป็นวิทยากรบรรยายให้กับกลุ่มชุมชน ในการประกอบอาชีพ เรื่องการทำผ้าไหม ผ้ามัดหมี เพื่อสร้างรายได้ เศริมให้กลับครอบครัว โดยรวมกลุ่มแม่บ้านสหกรณ์ด้วยกัน จำนวน 30 คน

ผู้รวบรวมข้อมูล

นางกฤษดี โคตรโย

แหล่งที่รวบรวมข้อมูล

บ้านฝ่าย ม. 3 ตำบลหนองขาม อำเภอคอนสาร จังหวัดชัยภูมิ

วันที่รวบรวมข้อมูล

25/02/2553

ฐานข้อมูลห้องถีน

การทำพานบายศรี

ความเป็นมา/ความสำคัญ

คุณยายแล ทองปิรย มีความรู้ในการทำบายศรี ในงานบวช งานแต่งงาน งานต่างๆ คุณยายแล เลยหันมาทำบุญภวนาเข้าวัดรับศีลและทำพานบายศรีถวายวัดทุกอาศีลแล้วคุณยายบุญสูง ได้จัดทำพานบายศรีเป็นกลุ่มในครอบครัว ทำขาย ทำถวายรัต ฯลฯ จัดทำพานบายศรีทุกประเภท เป็นความเชื่อส่วนบุคคล) บายศรี เป็นของสูงเป็นสิ่งที่มีค่าของคนไทย ดั้งเดิมรามาจนถึงปัจจุบันนับตั้งแต่เกิดจะจัดพิธีสังเวยและทำขาวัญในวาระต่างๆ ซึ่งจะต้อง มีบายศรีเป็นสิ่งสำคัญในพิธีนั้นๆ ซึ่งเป็นศาสนาพิธีของพราหมณ์คำว่า บาย ภาษาเขมร แปลว่า ข้าวสูก บาย ภาษาถิ่นอีสาน แปลว่า จับต้อง ล้มผัสด ศรี เป็นคำมาจากภาษาสันสกฤตตรงกับ ภาษาบาลี ว่า สิริ แปลว่า มีงาขาวัญ พิธีบายศรีสูขวัญมาพร้อมกับพราหมณ์ทมิฬชนเผดียที่อพยพมาสู่สุวรรณภูมิ หนังสือเก่าที่พับซึ่งออกในสมัยพระเจ้าอู่ทองกล่าวไว้ว่า นายเป็นภาษาเขมรแปลว่าข้าว ข้าวอันเป็นสิริมงคล ข้าวขาวัญ กล่าวคือ ข้าวที่หุงปูรุลโซชาอย่างดีเหมาะสมสมที่จะเป็นเครื่องสังเวยให้เทวดาโปรด พิธีเดียวก็เทวดาโดยตรง หรือ ต้องการที่จะอัญเชิญเทวดามาเป็นประธาน ต้องหาของสังเวยที่ดีและมีสีสะดุตตา ชาวทมิฬจึงมีเคล็ดลับความเชื่อในข้าวที่ข้อมสีตามสีประจำองค์เทวดา รวมถึงใช้สีล่อเทวดาฝ่ายร้ายให้ไปรุมต่างหากไม่ให้มาทำอับปมมงคล ให้โฐแก่มณฑพิธีและบุคคล ซึ่งขนบธรรมเนียมประเพณีของไทยกับทมิฬได้มีความเป็นมาอย่างเดียวกัน เนื่องจากได้มีการทำลายอดัมโนรอมต่าง ๆ แก่กัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งพิธีวงสรวงเทวดา มีขั้นตอนตั้งข้าว มะพร้าว อ่อน กลวย ข้าวย้อมสี เช่นข้าวเหนียวดำ ข้าวเหนียวแดง ก็นำมาใช้ในพิธีไทยอย่างชัดเจน นอกจานนี้ภาษาบายศรีต้องเป็นภาษาที่สำหรับรรภษาหาร ภาษาหลังເພາພະໜັນກັນນີ້ไปแล้วเขากองตั้งบนปากพาน เมื่อมีการถ่ายทอดมาที่ประเทศไทย ซึ่งมีศิลปศาสตร์ที่เจริญขึ้น ทรงใบทองกຖุกประดิดประดอยให้สวยงามเป็นภาษาทงเจ้ม ซึ่งประดับประดาตกแต่งที่ปากทรงให้มีความงามตามมีกระฉัง มียอดแหลมตามศิลปะแบบไทย ๆ พิธีบายศรีสูขวัญหรือหลายท้องถิ่นในภาคอีสานจะเรียกว่าสูขวัญหรือสูดขวัญ ตามความเชื่อของคนไทยเชื่อกันว่าคนที่เกิดมา มีขวัญประจำยามเมื่อน้ำที่ในกราฟพิทักษ์รักษา ขวัญเป็นเหมือนพี่เลี้ยงที่คอยดูแลประจำกองซีวิต คอยเลี้ยงดู และติดตามไปทุกหนทุกแห่ง เป็นสิ่งไม่มีตัวตนคล้ายจิตหรือวิญญาณแฝงอยู่ในตัวคนและสัตว์ ซึ่งขวัญตามความเชื่อทางพราหมณศาสตร์เชื่อว่าในร่างกายเรา มี 2 ลิ่งรวมกัน คือร่างกายและจิตใจหรือขวัญ ขวัญ คือความรู้สึก ถ้าขวัญของผู้ใดอยู่กับตัว ผู้นั้นจะมีความสุขภายในใจเป็นปกติ แต่ถ้าขวัญของผู้ใดหลบลี้หนีหาย ผู้นั้นจะมีลักษณะอาการต่างกันข้ามคนไทย จึงเชื่อว่าพิธีสูขวัญเป็นพิธีหนึ่งที่จะช่วยส่งเสริมเพิ่มพลังใจให้เข้มแข็ง เมื่อมีขวัญที่นั่นคง พลังใจที่เข้มแข็งดีแล้ว ยอมส่งผลให้การประกอบภารกิจหน้าที่นั้น ๆ บรรลุผลสำเร็จได้ตามความมุ่งหมาย ซึ่งให้กำลังใจกันเมื่อมีความทุกข์ใจ หรือเสริมให้มีความสุขยิ่ง ขึ้นไปเมื่อมีความสุขความพอกใจอยู่แล้วก็สามารถทำได้ การทำพิธีสูขวัญอาจทำได้ทั้งพิธีทางพราหมณศาสตร์และพิธีทางศาสนาพราหมณ์ ซึ่งปัจจุบันก็ยังคงยืดต่อปฏิบัติสืบท่อ跟กันมา

วิธีการ/ขั้นตอน

1. นำมีดไปตัดใบตองกล้วยตานี่ ใบตองที่ใช้ ไม่ใช่ใบแก่เกินไป หรืออ่อนเกินไป จะใช้ใบที่กำลังเขียวพอดี ถ้าใช้ใบแก่หรืออ่อนเกินไปจะทำให้กลีบพับแตกและไม่สวยงาม หลังจากที่ตัดใบตองกล้วยตานี่แล้ว แล้วเลาใบตองออกจากก้าน 2. นำไปตองมาเข็ดทำความสะอาด การเข็ดต้องใช้ผ้าเข็ดตามรอยของเส้นใบไปในทิศทางเดียวกัน อย่าเข็ดกลับไปกลับมา เพราะทำให้ใบตองฉีกขาด แล้วจึงนำไปตองประมาณ 2 นิ้ว 3. ทำลูกนายศรี เริ่มใส่ตอกพุดพันพับใบตองม้วนข้างขวาให้ปลายแหลมโคนใหญ่ให้ถึงครึ่งใบเสร็จแล้วเหลืออีกครึ่งใบให้พับมาตรงกลางของที่เราม้วนทางด้านขวาไว้แล้วพับกลีบข้างแล้วเย็บด้วย 4. นุ่งลูกนายศรี ใช้ลูกนายศรีที่เราทำไว้มานุ่งด้วยริบบินหรือใบตองก็ได้ 2 รอบ โดยตัด ริบบินยาวประมาณ 3 นิ้ว แล้วนำมานุ่งลูกนายศรีพับกลีบทางด้านข้างและด้านขวาแล้วเย็บ 5. เข้าลูกนายศรี โดยจะเข้าลูกไว้ให้ครบทั้ง 3 ชั้น เริ่มจากน้ำลูกนายศรีมาเข้าลูกให้ใบตองมาพับเข้าหากันทั้งสามด้านขวาแล้วเย็บ ทำแบบนี้ไปเรื่อยๆ ให้ครบทั้ง 3 ชั้น ชั้นที่ 1 ประกอบด้วยนายศรี 6 ริ้ว มีนายศรี 16 ลูกหงาย และนายศรี 7 ลูกคว่ำ ชั้นที่ 2 ประกอบด้วยนายศรี 6 ริ้ว มีนายศรี 14 ลูกหงาย และนายศรี 7 ลูกคว่ำ ชั้นที่ 3 ประกอบด้วยนายศรี 6 ริ้ว มีนายศรี 12 ลูกหงาย แต่การเข้าลูกนายศรีจะแตกต่างจากชั้นที่ 1 และชั้นที่ 2 คือ 3 ลูกแรกจะเข้าลูกด้วยใบตองหงาย และอีก 9 ลูกที่เหลือจะเข้าลูกด้วยใบตองคว่ำ และมีลิ้นมังกรประกอบรอบกรวยด้วยในชั้นนี้ 6. การทำฐานชั้นนายศรีทั้ง 3 ชั้น นำฟอมที่เตรียมไว้มาห่อด้วยใบตอง โดยเริ่มจากพับครึ่งใบตองแล้วนำตะปูเล็กเสียบตรงกลางท้ายและหัวท้ายแบบนี้ทั้ง 3 ชั้น หลังจากนั้นนำมานำประกอบกันโดยใช้ไม้เสียบลูกชิ้นหรือไม้ปลายแหลมยืดติดกันเป็นชั้นๆ 7. การทำกรวยนายศรีตรงกลางฐานชั้นที่ 3 เริ่มจากน้ำใบตองยาวประมาณ 24 นิ้ว 1 แผ่น ที่ฉีกไว้ม้วนให้เป็นกรวย แล้วใช้แม็กซ์เย็บและตัดปากกรวยให้เรียบ ความสูงจากยอดประมาณ 15 นิ้ว เส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ 6 นิ้ว 8. การประกอบนายศรี เริ่มจากชั้นที่ 1 ใช้นายศรี 7 ลูกคว่ำ วางเป็นริ้ว 6 ริ้ว กะระยะให้เหมาะสมสมกับพาน แล้วใช้ไม้ไผ่เสียบยึดไว้และใช้นายศรี 16 ลูกหงาย วางบนกลีบลูกคว่ำให้ครบ 6 ริ้ว รอบพาน ชั้นที่ 2 ทำเหมือนกันกับชั้นที่ 1 ต่างกันที่ใช้นายศรี 14 ลูกหงาย และวางสับระหว่างกับชั้นแรกแล้วใช้ไม้ไผ่เสียบยึดไว้ ชั้นที่ 3 ใช้นายศรี 12 ลูกหงาย วางสับระหว่างกัน เป็นริ้ว 6 ริ้ว แล้วใช้ไม้ไผ่เสียบยึดไว้ นำกรวยทิ่หายไว้แล้ววางตรงกลางชั้นที่ 3 ใช้เข็มหมุดยึดไว้ 9. การจัดน้ำมันมะกอกและตกแต่งด้วยดอกไม้ หลังที่ประกอบนายศรีเสร็จแล้วเราจะจัดน้ำมันมะกอกใส่นายศรีเพื่อให้มีความงามยิ่งขึ้น และใช้ไม้ปลายแหลมเสียบดอกไม้ตกแต่งให้สวยงามตามความเหมาะสม 10. ตรวจสอบความเรียบร้อย หลังจากที่ประกอบนายศรีและตกแต่งให้สวยงามแล้วก็จะตรวจสอบความแข็งแรง ความเรียบร้อยของนายศรีก่อนที่จะนำไปใช้ในพิธีกรรมต่างๆ เป็นขั้นสุดท้าย

วัสดุ/อุปกรณ์

- ใบตองกล้วยตานี่
- กรรไกร
- มีด
- ไฟฟ้า
- ฟอม
- ดอกดาวเรือง
- ไม้ไผ่
- ลดและเข็มหมุด
- น้ำมันมะกอก
- แม็กซ์ (ลูกแม็กซ์)
- ตะปูเข็ม

ประชณ์ชาวบ้าน

คุณยายและทองโบราณ

วิธีการเรียนรู้ภูมิปัญญา

มีการลองผิดลองถูกและมีการพัฒนาในการทำพานบายศรีมาเรื่อยๆจนเกิดความแตกต่างและสวยงามที่ไม่เหมือนใคร

วิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญา

ถ่ายทอดให้กับลูกหลานและคนทั่วไปที่สนใจมาเรียนรู้การทำพานบายศรีได้ตลอดเวลา

ผู้ควบรวมข้อมูล

นางกฤษดี และคณะ

แหล่งที่รวมรวมข้อมูล

บ้านฝ่าย ม. 3 ตำบลหนองขาม อำเภอคอนสาร จังหวัดชัยภูมิ

วันที่รวมรวมข้อมูล

19/10/2561